

Kekristä kouluille

Suomalaista syysjuhlaa

Veijo Fiskaali
2014

Sisällys

Johdanto	4
Kalenteri ja kekri	5
Kekrin tavat	7
Mikon päivä	7
Kokko	7
Mikon päivän markkinat	7
Kekritär	8
Köyriäiset	8
Saunominen	9
Kekrin leikit	10
Perinteisiä suomalaisia leikkejä	10
Tunnetuimpia yleisiä leikkejä	10
Nurkkapallo (4+4 pelaajaa per peli)	10
Kukkotappelu	11
Numeroleikki (2, 4, 5, 7, 8 jne osanottajaa)	11
Väkikapulan veto	12
Ruoka	13
Lammas	13
Vilja ja puuro	14
Leivonnaiset	14

Kekrin historiaa	16
Suomen suku	16
Elonkorjuu	17
Vainajain muistaminen	17
Kekristä jouluuun	18
Kekripukki	20
Vierailija haudasta	20
Kekripukin vaatteet ja asusteet	20
Kerjääminen ja karkottaminen	21
Kekripukista joulupukkiin	21
Kirjallisuus	22

Johdanto

Kekriä on vietetty vuoden viimeisenä ja ensimmäisenä päivänä. Kyseessä on ollut sadonkorjuujuhla, jota on vietetty suuren herkkumäärän äärellä ennen tulevaa ankaraa talven koitosta. Kekri on ollut taikojen, hedelmällisyyden ja kuolleiden aikaa.

Kekriä on vietetty hiukan vaihtelevin ajoin. Tärkeintä on ollut saada sato korjattua ja tarvittava määrä eläimiä teurastettua. Eri taloudet ovat samalla paikkakunnalla voineet viettää syysjuhlaansa tästä syystä toisistaan poikkeaviin aikoihin. Kekrin viettoon vakiintui myöhemmin marraskuun ensimmäinen päivä.

Lähes kaikki suomalaiset ovat viettäneet kekriä jossain määrin. Tämän he ovat tehneet paljolti tietämättään. Syy tähän on se, että kekrin tavat siirtyivät aikoinaan joulun viettoon. Kekri onkin päässyt siihen, miksi suomalaiset viettävät omalaatuista joulua naapurimaihin verrattuna.

Kekrin viettoon ovat kuuluneet ainakin seuraavat ruoat: rieska, liha, kala, viili, maito ja talkkuna. Myös peruna, viina ja kekriä varten valmistettu olut olivat tärkeitä juhlan osia. Ruokaa piti tarjota kaikille. Ruokailijat saivat olla niin tuttuja kuin tuntemattomia. Anteliaisuutta pidettiin hyveenä. Ruokaa piti syödä ylenmäärin. Ylensyönnin avulla uskottiin saavan ensi vuonna runsas sato. Viinan ja oluen olen jättänyt keskeisyydestään huolimatta pois tästä tekstistä, koska tämä teksti on tarkoitettu kouluille.

Joulupukki on kehittynyt suomalaisesta kekripukista. Kekripukki ei kuitenkaan tuonut mitään, vaan halusi itselleen uhrilahjoja. Lisäksi kekripukki oli kiinnostunut leikeistä ja tansseista. Kekripukin lisäksi vainajien henget saattoivat vaellella ihmisten keskuudessa. Hengille pitikin antaa myös mahdollisuus juhlia ja saada saunoa lämpimässä saunassa ja ravita itseään talon herkuilla.

Kalenteri ja kekri

Useissa maanviljelysyhteiskunnissa vuodenvaihte on sijoittunut sadonkorjuun päättymiseen. Ihminen eli Suomessakin elinkeinovuotta. Vaikka Suomeen oli jo saapunut virallinen ajanlaskuun käytetty kalenteri, oli suomalaiseseen luontoon pohjautuva kalenteri toimiva ja käytetty ratkaisu.¹

Vuoden päättymisen tai alku ei sijoittunut kiinteästi tiettyyn aikaan vuodesta. Ajankohta kekrielle riippui satovuoden luonnon säätelemistä olosuhteista ja miten töitä oltiin saatu tehtyä sinä vuonna. Kun kristityt toivat kalenterinsa², saattoi siitä ottaa usein arkkienkeli Mikaeilin muistopäivän eli mikkelin 29.9. merkittäväksi päiväksi, jolloin pellot oli tyhjennetty riiheen, akat ajettu tupaan, lehmät ajettu navettaan ja perunat saatu kellariin. Vuonna 1816 mikkelin päivä oli myös viimeistä kertaa palkollisten vuosi- ja muuttopäivä.³

Mikkelin päivän (eli Mikon päivän) nimitys ei kuitenkaan ollut niin yleinen kuin kekriin (tai köyri, köyry, keyri) käyttö. Sanan kekri merkitys on jossain määrin vaihdellut tarkoittaen niin viimeistä, lopettavaa kuin jäävääkin. Köyry saattoi olla viimeinen elonleikkaaja, viimeinen korsi pellolla tai sitten se, joka pisimpään aamulla nukkui kekriinä. Kekri saattoi merkitä myös haltijaa tai kummajaista.⁴

Mikkelin merkitystä pohdituttaa jo katolisena aikana tapahtunut kekriin vieton yhdistyminen ensimmäiseen päivään marraskuuta, joka oli kaikkien pyhien päivä (Festum omnium sanctorum). Marraskuun ensimmäinen päivä vakiintui 1800-luvun aikana kekriin viettoon.⁵

¹ Juhannus ajallaan 2004, 159-160

² Kalenteriin roomalais-katolinen kirkko lisäsi pyhänmiesten päivän vuonna 835. Myöhemmin vuonna 998 lisättiin vielä marraskuun toinen kaikkien sielujen päiväksi. (Helminen 1929, 32.)

³ Juhannus ajallaan 2004, 159

⁴ Juhannus ajallaan 2004, 159-160; Rytönen 1934

⁵ Juhannus ajallaan 2004, 159

Mikaelin päivän eli Mikkelin tai Mikon päivän vieton ajankohdan on määrännyt katolisen kirkon saapuminen Suomeen. Syyskuun 29. päivä oli katolisen kirkon pieni juhlapäivä, mutta suomalaisilla se muuttui kekrin vieton vuoksi vuoden suurimmaksi juhlaaksi. Mikael oli sen vuoksi erityisen suosittu pyhimys.⁶

Kalentereiden käyttö ei ollut Suomessa kovinkaan yksinkertaista. Suomalaiset ovat käyttäneet yhdessä ja erikseen useampaa erilaista kalenteria. Kristityt toivat juliaanisen ja gregoriaanisen kalenterin. Suomalaisilla oli jo käytössä tätä ennen kaksi erilaista viikkokalenteria ja kuukalenteri.

Kristittyjen aurinkokalenterit ja kuukalenteri eivät osu yhteen. Yksi aurinkovuosi on noin 365 vuorokautta ja kuukalenteri on tätä noin 10 päivää lyhyempi. Koska näiden kalentereiden kesken oli ero, käytettiin tämä **jakoaika**⁷ loman tai juhlien viettoon, asioiden järjestelyyn ja tulevan tutkailuun. Jakoaikaa vietettiin kekristä marttiin. Myöhemmin tapa on siirtynyt joulusta loppiaiseen tai nuuttiin.⁸

Jakoaika oli tärkeä ilmojen ennustamiseen käytetty aika. Tällainen samanlainen aika oli myös tammikuussa. Usein oli tärkeää, että sää oli sopivan aurinkoinen, jotta sulhaset ennättivät hypätä hevosen selkään ja ratsastaa kirkonmäelle katselemaan kosijoita odottavia tyttöjä.⁹

Ennustamiseen käytettiin kekrin päiviä myös valamalla tinaa. Muita ennustamisen tapoja oli useita. Muun muassa lieden tasoitetusta tuhkasta ja haloista ennustettiin.¹⁰

⁶ Helminen 1929, 16

⁷ Palvelijoiden jakoajan tarjoaman vapaaviikon nimityksiä: Friiviikko, Hiljanenviikko, Irtonaisviikko, Itteviikko, Kissaviikko, Köyry, Martinviikko, Riiviikko, Risaviikko, Runtuviikko, Römppäviikko, Väliiviikko. (Juhannus ajallaan 2004, 164.)

⁸ Juhannus ajallaan 2004, 159-160

⁹ Helminen 1929, 26

¹⁰ Helminen 1929, 45-46

Kekrin tavat

Mikon päivä ja eläimet

Arkimikkona eli 29.9. piti maaseudulla viimeistään saada kaikki ruoka pelloilta pois. Mikaelin eli Mikon päivä oli lisäksi hevosten ja karjan päivä. Erityisesti hevoset saivat huomiota osakseen. Suurimmassa osassa maata Mikon päivän aattona eläimet otettiin sisään talvisuojiin. Mikaelin yönä uskottiin noitien olevan liikkeellä ja kotieläimet suojattiin taioilla. Navetta ja talli suojattiin lepänoksilla sekä viljaa syötettiin eläimille kolmen tukon verran.¹¹

Kokko

Syksyiseen juhlapäivän viettoon on kuulunut valtaisten tulien poltto.¹² Kokon pito oli varsinkin nuorten tapa. Kokko koottiin oljista ja risuista. Se poltettiin köyri-iltana pimeään aikaan turvallisessa paikassa. Ohjelmaan kokon äärellä kuului tanssia, piirileikkiä ja laulua.¹³ Melu oli olennainen osa kokon polttoa.¹⁴

Kokkoa on poltettu niin illalla pimeään aikaan kuin aamuvarhain. Suositumpaa oli polttaa kokko illalla tai yöllä. Tuli saatettiin polttaa myös toisen kerran viikon päästä riippuen paikkakunnasta.¹⁵

Mikon päivän markkinat

Karjanhoidon vuoksi mikon päivän markkinat ovat olleet erityisesti hevos- ja karjamarkkinat. Markkinoilla myytiin ja osteltiin monenlaista sekä huviteltiin ja seurusteltiin. Suurimmat karjamarkkinat pidettiin Pihtiputaalla, Kokkolassa ja Jyväskylässä. Karjamarkkinoilla myytiin se, mitä ei voinut elättää talven yli eikä voinut itselleen teurastaa.¹⁶

¹¹ Helminen 1929, 17-18

¹² Helminen 1929, 19

¹³ Juhannus ajallaan 2004, 170-171

¹⁴ Rytkönen 1934, 7

¹⁵ Rytkönen 1934, 6

¹⁶ Helminen 1929, 19-20

Markkinoiden toinen tehtävä oli palkata työntekijöitä. Palvelusväki vaihtoi asuinpaikkaansa. Maanvuokrakin maksettiin Mikon päivänä.¹⁷

Kekritär

Kekrittäreksi nimitettiin sitä, joka ensimmäisenä ehti naapuriin kylään. Ensin piti kuitenkin ruokkia eläimet ja tehdä pakolliset taloustoimet. Muuta työtä ei ollut tarkoitus tehdä, vaan kuluttaa loppupäivä kyläillen. Kekrinä puettiin kirkkaat vaatteet ylle. Illalla nuoret pitivät lystiä, leikkivät piirileikkejä ja pitivät hauskaa.¹⁸

Kekrin vastaisena yönä kekritär piti hirttää. Tämä tarkoitti sitä, että joltain nukkuvalta sidottiin jalka kiinni. Lankavyyhtejä piti tyttöjen kehrätä kaksi, jotta niillä voitiin hirttää kekritär.¹⁹

Köyriäiset

Kekri-iltana lähdettiin porukalla piikojen ja renkien toimesta kiertämään talosta toiseen vaatimaan kestitystä laulaen ja hoilaten. Tänä aikana piti erityisesti pois muuttavien palvelijoiden selvittää vuoden aikana tulleet erimielisyydet. Jos köyriäisiä ei kohdeltu hyvin, saattoivat he olla vihaisia ja jopa väkivaltaisia. Yleensä suutuksissa kuitenkin asiat kuitattiin pilkkarunoilla ja uhkauksilla sekä pahan onnen toivotuksilla. Pääasiassa talon mainetta pidettiin yllä ja tarjottiin ainakin kahvia ja nisua.²⁰

Hyvää tietysti toivotettiin niille, jotka tarjosivat kestityksen. Kun köyriäiskierto oli tehty, oli aika tanssia. Silloin mentiin johonkin taloon, jossa oli saatu lupa tanssia ja pyöriä piiriä.²¹

¹⁷ Helminen 1929, 20

¹⁸ Juhannus ajallaan 2004, 166

¹⁹ Helminen 1929, 27

²⁰ Juhannus ajallaan 2004, 169-170

²¹ Juhannus ajallaan 2004, 170

Saunominen

On hankalaa kuvitella suomalaista juhlaa ilman saunaa. Kekriin saunominen on kuulunut niin puhtauden kuin henkien ja haltioiden vuoksi.²² Saunomisesta lisää kekriin historiaa käsittelevässä luvussa.

²² Helminen 1929, 46

Kekrin leikit

Perinteisiä suomalaisia leikkejä

Olen valinnut alakouluissa helposti isommissa ryhmissä leikittäviä leikkejä mukaan tähän luetteloon. Leikit ovat perinteisiä suomalaisia leikkejä, joita taltioitu Suomalaisen kirjallisuuden seuran arkistoon erityisen paljon. Lisää leikkejä löytää itsekin tässä lainaamastani teoksesta: Suomen kansan kilpa- ja kotileikkejä.

Tunnetuimpia yleisiä leikkejä

Hippasilla on tuttu leikki lukuisille ja aina keustosuosikki. Hyvä on kuitenkin muistaa sopia, saako juuri hippana ollutta heti koskettaa uudeksi hipaksi vai täytyykö päästä ensin esimerkiksi noin 10 metrin päähän. Hippasille on hyvä määrätä myös tietyt rajat, jotta leikistä tulee jännittävämpää. Hippaa joskus muokataan myös lisäämällä turvapaikkoja, joissa voi olla tietyn ajan.

Polttopalloa on leikitty lukuisat kerrat niin isolla kuin pienemmällä ryhmällä. Leikissä palloa pitävä polttaa ympyrän tai neliön sisällä olevia palloa väisteleviä pelaajia. Jos pallo osuu pelaajaan, saa poltettu pallon ja ensimmäisen vuoron polttaa seuraavan. Voittaja on viimeiseksi jäänyt pelaaja. Polttopallosta on useita versioita. Niistä yksi on nurkkapallo.

Kiikkuminen on ollut yksi tärkeimmistä kekrin leikeistä. Joissain paikoissa kiikkumista pidettiin nimenomaan kekrin tapana. Muulloin ei kiikkuja pystytetty.²³

Nurkkapallo (4+4 pelaajaa per peli)

Tässä pelissä voittajia voivat olla niin polttajat kuin palloa väistelevät sisäpelaajat. Pelirinki tehdään neliöksi, jossa kussakin nurkassa on jokin merkki polttajan paikaksi. Polttajat eivät saa poistua nurkasta,

²³ Helminen 1929, 44

vaan heidän on pidettävä toinen jalkansa merkin päällä, esimerkiksi kuopassa, heittäessään. Nurkkien väli on 8-12 metriä.

Polttajia on neljä. Neljä on myös viivojen sisällä olevia väistelijöitä. Polttajien kannattaa syötellä toisilleen palloa mahdollisimman paljon. Jos polttaja osuu pallollaan sisäpelaajaan, joutuu sisäpelaaja pois pelistä. Jos polttaja heittää ohi sisäpelaajasta, joutuu polttaja pois pelistä. Voittajia ovat ne, kumman joukkueen edustaja on viimeisenä pelissä.

Kukkotappelu

Tasapainoa harjoittava kilpailu on aina hyvää harjoitusta kenelle tahansa. Kukkotappelussa ei aina käytetä käsiä ja nyt toinen täytyy saada horjumaan olkapäillä tuuppimalla. Kukin kilpailija saa pomppia vain yhdellä jalalla tuuppimalla toista. Se, joka ensin pudottaa toisen jalkansa pystyssä pysyäkseen tai ottaa kiinni kädellä, on hävinnyt. Voittaja on viimeinen pystyssä oleva kilpailija.

Numeroleikki (2, 4, 5, 7, 8 jne osanottajaa)

Matematiikan opetukseen sopiva haastava peli on numeroleikki, jossa piirissä luetellaan vuorotellen nopeassa tahdissa numeroita ykkösestä eteenpäin. Luetellessa ei kuitenkaan sanotakaan normaalisti kaikkia lukuja. Kolmella jaolliset luvut korvataan esimerkiksi äänteellä "sss". Viidellä jaolliset luvut korvataan äänteellä "lll". Seitsemällä jaolliset luvut äänteellä "eee".

Leikissä luettelo etenee seuraavasti alkuun: 1, 2, sss, 4, lll, sss, eee, 8, sss, lll, 11, sss, 13 jne. Niin pitkälle kunnes tapahtuu erehdys. Virheen sattuessa aloitetaan alusta. Virheen tehnyt saa jonkinlaisen pantin sakkona ja voittaja on tietyn ajan kuluttua vähiten pantteja saanut pelaaja. Sopivin pelaajien lukumäärä on sellainen, joka ei ole kolmella jaollinen.

Väkikapulan veto

Tarvitaan noin 3,5 cm paksuinen keppi, joka on tarpeeksi pitkä neljälle kädelle. Kaksi kisaajaa istuutuu maahan jalkapohjat vastakkain ja tarttuu keppiin.

Kaksi kisaajaa tarttuvat keppiin molemmin käsin niin, että ensin toinen laittaa kätensä vierekkäin kepin keskelle ja toinen tämän jälkeen keskellä pitävän ympärille. Käsien tulee olla vierä vieressä.

Merkin saatuaan kilpailijat pyrkivät saamaan toisen kilpailijan irti maasta vetämällä kepeistä toista puoleensa. Istuallaan pysynyt on voittaja.

Ruoka

Lammas

Perinteinen pääruoka kekrin aikaan on ollut villavuona, sänkiäinen eli jokin pienehkö uhrieläin. Usein tämä eläin oli lammas. Alkujaan tämä uhri oli tarkoitettu maanhaltijan tarjoaman hedelmällisyyden kiitokseksi.²⁴ Joissain paikoissa lammas keitettiin kokonaan pää ja sorkat mukana.²⁵

Lampaasta tehtiin kourulihapaisti. Syksyllä valmistettiin erikoisherkkua suuressa koivusta valmistetussa puuastiassa. Astia valmistettiin halkaistusta koivusta, johon oli koverrettu keskelle syvennys lihoja varten. Reunoille astiaan tehtiin kynät rasvaa varten. Lampaan liha oli ensin laitettu suolaan ja annettu suolaantua 2-3 viikkoa. Uuni lämmitettiin samalla tavalla kuin ruisleivälle eli korkeaan lämpötilaan. Enin suola huuhdeltiin lihasta pois. Lihat ladottiin koivuultaaseen suurina paloina. Takapaisti, etupaisti ja kylkipalat laitettiin niin, että pintapuoli tuli päälle. Lihan annettiin olla uunissa muutaman tunnin ajan. Lihon piti välillä käännellä, kun se oli alkanut siristä, ja loppupuolella lisättiin kasviksia astiaan mukaan.²⁶

Uhrieläimen lisäksi ensimmäinen ja viimeinen viljalyhde olivat hyvin taikavoimaisina pidettyjä esineitä. Niiden uskottiin sisältävän pellon hedelmällisyyden taikavoiman. Tällainen ajattelu on tavallista myös kreikkalaisessa Demeterin, hedelmällisyyden ja maan kasvuvoiman jumalattaren, palvonnassa.²⁷

Lammas on kekrin aikaan ollut uhrieläin. Siaksi se vaihtui Joulun myötä. Sika oli suosittu muualla Skandinaviassa. Karju uhrattiin hedelmällisyyden jumala Freijalle skandinaviassa ja tästä syystä edelleen sika on tärkeä uhrieläin.²⁸

²⁴ Helminen 1929, 9

²⁵ Juhannus ajallaan 2004, 165

²⁶ Juhannus ajallaan 2004, 167

²⁷ Helminen 1929, 9-10

²⁸ Helminen 1929, 60, 62

Vilja ja puuro

Viljalyhteet ovat olleet tärkeä osa ruokailua ja juhlien viettoa. Taikavoimaisilla viljalyhteillä on ennustettu tulevaa vuotta. Ruotsissa on ollut tapana antaa varpusille kolmella ensilyönnillä katkaistut korret talvella varpusille ruoaksi. Viljasta on eri maissa tehty myös taikavoimaista leipää. Ensimmäinen viljalyhde on ollut taikavoimainen niin Virossa, Saksassa kuin Norjassa.²⁹

Talkoojuhlaan (kamppiaisiin), joka vietettiin elonkorjuun päättyessä, valmistettiin viljasta olutta, ohrapuuroa³⁰ ja paistettiin rieskoja. Ohrapuuro on ollut toinen merkittävä uhriruoka. Sitä laitettiin mm. saunoihin, riihiin ja pyhille puille.³¹

Viljasta valmistettiin myös mämmi. Mämmiä valmistettiin myös verellä terästäväällä.³² Veriuhrista muistutti karjun muotoon tehty kakku. Näistä kakuista ovat kehittyneet nykyiset joululeivät ja piparkakut muun muassa porsaan muodossa.³³

Leivonnaiset

Kukot aloitettiin tekemään jo yöllä kolmen aikaan. Tavallinen kalakukon tyyppi oli siikakukko. Kukko tehtiin leipätaikinasta tai ohrarieskataikinasta. Aamulla syötiin kukkoa ja päivän valjetessa talkkunaa ja lihaa sekä mämmiä.³⁴

²⁹ Helminen 1929, 10-11

³⁰ Ohrapuuro on tunnettu mm. nimillä: kamppipuuro, kamppiaispuuro, kamppihuttu, sirppipuuro

³¹ Helminen 1929, 14-15

³² Juhannus ajallaan 2004, 168

³³ Helminen 1929, 62-63

³⁴ Juhannus ajallaan 2004, 166-167

Leiväksi kekrinä valmistettiin rieskaa ja verileipää. Lisäksi tehtiin verimakkaraa ja pottusankeja eli pieniä perunaleipiä.³⁵ Veri kuvasti ruoan uhriluonnetta. Joskus leipä vain voideltiin verellä leivottaessa. Myös jouluruokana veriruoka oli arvokasta.³⁶

³⁵ Juhannus ajallaan 2004, 168

³⁶ Helminen 1929, 61

Kekrin historiaa

Suomen suku

Syyskausi on merkinnyt kauan vuoden huippukohtaa. Oli luonnollista, että syksyn päätösjuhlat kehittyivät suurimmiksi. Suurien juhlien viettoon on liittynyt useita eri tapoja vuosien saatossa ja niissä näkyvät eri aikakaudet ja lähteet.³⁷

Ensimmäinen vanhin osa suomalais-ugrilaisten perinnettä on ollut yhteisten vainajainmuistajaisten vietto. Niitä on pidetty niin keväällä kuin syksyllä. Tähän viittaa todennäköisesti muun muassa marraskuu, koska marras tarkoittaa kuolemaa.³⁸

Toinen osa on ollut maanviljelyyn siirtyminen. Tätä ennen juhlien sijaintia ei voinut asettaa kovin tarkasti kalenteriin. Maanviljely ja erityisesti siihen läheisesti liittyvä karjanhoito toivat juhlien viettämiseen tarkemman ajan ja erityisesti hedelmällisyysajattelun. Hedelmällisyysajattelu näkyi syksyn hyvänä aikana järjestää häät ja kihlajaiset.³⁹

Kristinuskko mullisti suomalaista juhlien viettoa. Katolinen kirkko oli muovannut omia juhliaan entisten pakanallisten juhlamenojen mukaan. Muovautumisen ansiosta juhlamenot levisivät nopeasti ja yleistyivät samankaltaisina. Koska läntinen kirkko ja sen hallintokoneisto tuli ruotsalaisten tuomana järjestelmänä, muokkautui suomalaisesta juhlaperinteestä koko Suomen alueella yhtenäisempi skandinaavisen ja germaanisen perinteen kanssa kuin slaavilaisen. Slaavilainen juhla-kulttuuri on näkynyt vain itäisellä raja-alueella.⁴⁰

Edelleen uusi aika toi muutoksia suomalaisen uskontokuvaan. Vuotuisjuhlilta alkoi kadota uskonnollisia piirteitä, kun kansan taikausko alkoi hävitä. Uskon hävitessä erityisesti vainajien palvonta heikkeni. Vaikka tietoisuus eri asioista on lisääntynyt, on tiedon

³⁷ Helminen 1929, 5

³⁸ Helminen 1929, 5, 46

³⁹ Helminen 1929, 5-6

⁴⁰ Helminen 1929, 6-7

määrän kasvaessa kadonnut syy-yhteys eri asioiden alkuperään ja monet kansalliset erityispiirteet ovat kadottaneet selityksensä.⁴¹

Elonkorjuu

Syysjuhlien syntyä ja syitä ja tapoja voidaan selittää ja tutkia tarkastelemalla elonkorjuukulttuuria. Syy elojuhliin on kiitollisuus maan hedelmällisyydestä luonnonuskontojen parissa. Kussakin taloudessa suoritettiin elonkorjuu toisesta poikkeavaan aikaan viljan kypsymisen vuoksi ja vuorotellen kunkin pellolla. Vilja korjattiin ennen käsin ja kylän talouksilla oli talkoovelvoite saadakseen talkooapua oman pellon sadonkorjuuseen. Näin myös eri taloudet viettivät syysjuhlaa eri aikaan.⁴²

Ensimmäisen ja viimeisen viljalyhteen katkaisusta on kilpailtu. Elotalkoilla on ollut ollut toinen tehtävä sopivan aviopuolison tarkkailussa. Elotalkoilla on sovittu naimakaupoista. Elotalkoilla pojat ja tytöt näyttivät kilvan voimiaan ja taitojaan. Myöhemmin hedelmällisyyskäsitykset ovat kaikonneet ja elonkorjuun juhla on omistettu ilonpidolle, syömiselle ja juomiselle.⁴³

Vainajain muistaminen

Syksyllä vietetty vainajien muistojuhla on suomalais-ugrialaisten kansojen keskuudessa ollut vanha tapa. Se on ollut samankaltainen kuin muiden Euroopan kansojen juhla. Kekrin aikana vainajien palvonnassa on suoritettu neljä toimitusta:

1. Saunassakäynti,
2. henkien ateriat,
3. kekrittärien, kekrimörköjen ym. esiintyminen ja
4. henkien karkoitus.⁴⁴

⁴¹ Helminen 1929, 7

⁴² Helminen 1929, 8

⁴³ Helminen 1929, 14

⁴⁴ Helminen 1929, 49

Sauna puhdistettiin tarkoin noeasta ja muusta liasta, koska saunaan odotettiin salaperäisiä vieraita, kuten henkiä ja vainajia, talonväen lisäksi. Kylpeminen suoritettiin saunassa hiljaisuuden vallitessa, jotta vieraat uskaltaisivat tulla myös saunomaan ja vierailemaan talossa. Saunassa hengille oli usein tarjolla henkien ateria, jos ei sitä haluttu erikseen talossa tarjota silloin, kun talonväki oli itse saunomassa.⁴⁵

Saunomistapojen hengistä kertovat ominaisuudet ovat liittyneet suomalaiseen kulttuuriin ilmeisesti germaanisesta ja/tai slaavilaisesta taustasta. Saunassa tärkeitä uskonnollisiakin toimituksia olivat lölyn lyöminen, vihtominen ja valelu.⁴⁶

Kekristä jouluun

Joulun juhlinta aloitettiin vuonna 354 Kristuksen syntymäjuhlanä. Piispa Liberius Roomassa sai sen aikaan. Adventin katumus- ja paastoajan vietto alkoi 400-luvulla.⁴⁷

Suomalaisen joulun vietto on lähtöisin ennen kristinuskon saapumista Suomeen. Joulun alkuperä löytyy germaanisesta pakanuudesta. Sana joulu eli jul on tarkoittanut ylipäätätään jonkinlaista iloista juhlaa. Juhla on voinut syntyä auringonkierrosta johtuvan pimeimmän ajan päätymisestä. Toisille se on voinut olla vainajien muistoksi pidetty pimeimmän ajan juhla.⁴⁸

Joulun juhlinnassa on taustalla suurelta osin samat syyt kuin kekrillä. Joulun viettoon on kuitenkin tullut runsaasti pakanallisuuden aikojen perinteiden lisäksi monia muinaisen Rooman juhlatavoista. Roomalaiset viettivät saturnaliajuhlaansa 17-23.12-4.1. aikana. Tästä saturnaliajuhlasta meille on saapunut seuraavia juhlapirteitä:

1. lahjat esim. isäntien ja työntekijöiden kesken,
2. almujen anto köyhille, jotka ensin olivat uhreja vainajille,
3. valo ja vihreys juhlakoristeina,

⁴⁵ Helminen 1929, 49-51

⁴⁶ Helminen 1929, 50

⁴⁷ Helminen 1929, 57

⁴⁸ Helminen 1929, 57

4. salaperäiset kolkutukset oville,
5. naamioituminen, joulupiispa, talonpoikauskuninkaat yms.,
6. huoli tulevan vuoden hyvästä alusta,
7. ennusmerkit vuoden hyvyydestä ja
8. usko, että kaikella, mitä päivän aikana tehdään on taikavoimaista⁴⁹

Joulun vietto on ollut aina sitä heikompaa mitä kauemmas koilliseen Suomessa on Lounais-Suomesta. Kekri on sijaan kasvanut merkitykseltään, mitä kauemmas Ruotsista saapuneesta kulttuurivaikutteesta on menty.⁵⁰

Kekrin perinteet siirtyivät joulun viettoon ja samalla myös kirkon kiinnostus jouluperinteisiin kasvoi. Joulua vietettiin hyvin pakanallisin perustein ja tästä syystä kirkko näki runsaasti vaivaa muuttaakseen sen osat jollain tavoin kristillisiksi. Näin joulun olkien selitettiin olevan Krituksen syntymäseimen olkia. Oville piirretyt ristit (alun alkaen Thorin vasaroita, jotka olivat suojaavia amuletteja) muuttuivat Jeesuksen ristipuiksi. Vainajat, jotka vaelsivat niin kekrinä kuin jouluna, olivatkin enkeleitä. Kiertävät pukit muuttuivat itämään tietäjiksi tai tähtipojiksi.⁵¹

⁴⁹ Helminen 1929, 57-58

⁵⁰ Helminen 1929, 58

⁵¹ Helminen 1929, 77-78

Kekripukki

Vierailija haudasta

Saunomisesta tuttu henkien ateria voitiin antaa myös kekrittärelle. Kekritär tai köyritär saattoi olla näkymätön henkiolento tai sitten palveluksesta vapautunut naispalvelija.⁵²

Kolmas vaihtoehto kekrittärelle oli naamioitunut olento, joka kierteli taloissa ja joita varten ole katettu pöytä valmiiksi. Tällainen mörkö keräsi ruokia ja juomia uhriksi henkiä varten.⁵³

Kekripukin vaatteet ja asusteet

Kekripukki tarvitsi varusteikseen esimerkiksi hampuista tehdyn pörröisen pään, keritsimet neniksi, puulusikat korviksi ja nurkin päälleen nurin päin. Taloon tällainen hirviö astui aamuvorhain pelottelemaan emäntää. Hirviön pelottelemiseksi pois on joskus heitetty sen päälle kylmää vettä.⁵⁴

Kekripukin virkaa on voitu tehdä ilman vaatteitakin, mutta varusteena on silloinkin ollut keppi. Kepillä on uhattu rikkoa kallisarvoinen talon uuni, jos ei herkkuja herunut. Herkkuja keräämässä ovat voineet olla niin lapset kuin aikuiset.⁵⁵

Köyripukin (köyrikurki, kekripiru, köyripiru) olennaisin vaate oli turkki värin päin yllä. Kirves, lusikat tai puupalikat olivat osa varustusta niin korviksi kuin pelotteluksi. Naamari tarvittiin tietysti peittämään henkilön kasvot. Turkin sijaan voitiin käyttää myös toisen sukupuolen vaatteita.⁵⁶

⁵² Helminen 1929, 51-52

⁵³ Helminen 1929, 52

⁵⁴ Helminen 1929, 53

⁵⁵ Helminen 1929, 54

⁵⁶ Rytönen 1934, 20-21, 23-24

Kerjääminen ja karkottaminen

Almuja anoavat kerjäläiset ja kekrimöröillä on sama alkujuuri. Kekrin aikana on ahkerasti kerjätty ja saatu talon väki hyvämaineiseksi, jos almuja annettiin. Elävien kuului kerjätä naamioituneena.⁵⁷

Kun juhla-aika oli ohi, kuului henget karkottaa pois ihmisten asunnoista. Kekritulien poltto on ollut tähän merkittävin väline. Kekritulien poltto lienee kehittynyt polttohautaustavoista.⁵⁸

Kekritulien lisäksi pidettiin kovasti melua ja ammuskeltiin. Kekriviikko tuli lopettaa tulien polttoon ja yleiseen meluun. Näin palautettiin elämä taas vanhaan uomaansa. Palvelijat siirtyivät taas töihinsä ja talon naisväki talvitoimiin sekä miehet valmistelemaan kalastus- ja metsästysvälineitä.⁵⁹

Joulupukin taustoja

Kekripukkia muistuttava joulupukki tunnetaan Suomesta. Aina ei kekeripukki kuitenkaan ollut ihminen pelottelemassa toisia, vaan saattoi sen sijaan olla vain oljilla täytetty joulupukki. Pukkinimityksen sijaan saatettiin käyttää myös sanaa kurki.⁶⁰

Kekri on ollut joulun tavoin köyhille omistettu juhla. Kekrinä piti olla kiltti, jotta koko ensi vuodesta tulisi sopuisa. Olennaista on ollut pelotella lapsia. Lapsien pelottelu on kansainvälinen piirre Euroopan monesta maasta.⁶¹

Tonttujen (haltijoiden) vastineet löytyvät niin Saksasta, Kreikasta kuin Roomastakin. Nämä olennot saattoivat olla hyödyllisiä tai vahingollisia. Pääosin kreikkalaisilla ja roomalaisilla olennot olivat vahingoittavia. Heistä kuitenkin riippui ensi vuoden sato.⁶²

⁵⁷ Helminen 1929, 54

⁵⁸ Helminen 1929, 55

⁵⁹ Helminen 1929, 55

⁶⁰ Rytkönen 1934, 40, 42

⁶¹ Rytkönen 1934, 43, 47

⁶² Rytkönen 1934, 44

Kirjallisuus

Helminen, H. 1929. Suomen entisyyttä II. WSOY, Porvoo.

Nirkko, J. (toim.) 2004. **Juhannus ajallaan**. SKS, Helsinki.

Rytkönen, A. 1934. Kekriä kiertämässä. Helsingin uusi kirjapaino, Helsinki.